

KATARÍNA HENČOVÁ – ANDREA JAVORSKÁ – RICHARD ŠTAHEL – DUŠAN ŠPIRKO:**Kapitoly z dejín environmentálneho myslenia**

Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 2017, 114 s.

Koncom roka 2017 obohatila slovenský knižný trh kolektívna monografia s environmentálnou tematikou štyroch autorov pôsobiacich na Katedre filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína filozofa v Nitre, vydaná pod názvom *Kapitoly z dejín environmentálneho myslenia*. Podnetná, rozsahovo striedma práca je tvorená štyrmi kapitolami, ktoré voľne spája zameranie na environmentálnu problematiku v rámci niektorého dejinného úseku filozofického myslenia. Jednotliví autori sa sústredili na predstavenie a analýzu pomerne obmedzeného množstva filozofov, ktorí boli istým spôsobom spätí s environmentálnou tematikou, a tento úzky záber umožnil detailnejšie analyzovať ich kľúčové diela.

Prvá kapitola s názvom *Sociálna ekológia Murraya Bookchina* približuje filozofické názory predstaviteľa sociálnej ekológie Murraya Bookchina, ktorý je v slovenskom prostredí pomerne neznámy, no jeho diela sa pokladajú za ideové zdroje ekoanarchistických hnutí. Napriek tomu, že Bookchin sa pred smrťou od anarchistického hnutia dištancoval, jeho myšlienky aj diela boli pre anarchistickú filozofiu kľúčové. Práve spojením anarchistického myslenia s ekológiou vybudoval základy svojej sociálnej ekológie. Autorka prvej kapitoly K. Henčová sa sústredila na predstavenie jeho názorov, podľa ktorých environmentalizmus je sociálne hnutie, a preto aj problémy, s ktorými sa konfrontuje, sú sociálne problémy. Environmentálne problémy tak podľa Bookchina priamo súvisia so sociálnymi nerovnosťami a hospodárskym rastom. K. Henčová načrtla aj etické otázky riešené v dielach tohto amerického filozofa. Keďže v slovenskom filozofickom kontexte ide o pomerne neznámu postavu, kapitole by neuškodilo okrem podkapitoly, ktorá sa venuje geneze Bookchinovej osobnosti, aj jeho zaradenie do istého filozofického kontextu. Pre čitateľa by mohlo byť zaujímavé porovnať jeho názory napríklad s myšlienkami anarchistu Petra Kropotkina, ktorý je spomenutý v monografii, alebo Lewisa Mumforda, ktorého niektoré zdroje označujú za „pioniera americkej sociálnej ekológie“ (Guha 1996, 210). V závere kapitoly autorka neopomenula ani charakteristický štýl Bookchinovho písania, ktorého polemickosť či agresivita vyvolávajú doteraz množstvo negatívnych reakcií a predstavujú jeden z možných dôvodov nízkej citovanosti autora mimo anarchistických kruhov.

D. Špirko, autor druhej kapitoly nazvanej *Hľadanie koreňov environmentálnej krízy: „Ekologické obvinenia a rehabilitácia“ kresťanstva*, sa venoval spätosti environmentálnej krízy s kresťanským myslením, pričom sa sústredil nielen na analýzu kritických pohľadov na kresťanskú tradíciu a ňou preferovaný pohľad na človeka ako pána prírody, ale predstavil aj názory autorov, ktorí sa usilujú o reinterpretáciu kresťanského náboženstva

s ohľadom na environmentálne problémy súčasnosti. Prvé tri podkapitoly predstavujú Whiteov článok z roku 1967, dostupný aj v českom preklade. Je škoda, že autor názory Lynna Whita nepodrobil kritickejšiemu prístupu, nekonfrontoval ich s inými autormi, ale uspokojil sa s ich tlmočením a rovnako, že ani pri citovaní neuvádza čísla strán. Uvedené podkapitoly tak predstavujú len jeden, hoci možno aj zaujímavý pohľad na danú problematiku, pričom autor štúdie v nich ponúka aj tvrdenia, ktoré síce korešpondujú s Whiteovými názormi, rozhodne ich však nemožno pokladať za všeobecne prijímané. Napr.: „Z historického hľadiska je moderná veda pokračovaním a extrapoláciou prirodzenej teológie a modernú techniku možno aspoň sčasti vysvetliť ako západnú voluntaristickú realizáciu kresťanskej dogmy transcencie človeka a jeho oprávnenej nadvlády nad prírodou“ (s. 38). White vidí korene environmentálnej krízy v židovsko-kresťanskom myslení, ktoré postuluje tézu o nadradenosti človeka nad inými formami života, pričom vychádza najmä z Biblie a prác cirkevných Otcov. Priznáva však existenciu niektorých menšinových presvedčení v kresťanstve, ktoré aroganciu voči prírode nepestujú, ako napríklad názory sv. Františka z Assisi. Štvrtá podkapitola predstavuje názory teológov, ktorí reagujú na predloženú kritiku obranou Biblie, poukázaním na nesprávnu interpretáciu predmetných veršov a na nutnosť čítať Písmo inak, konkrétne tak, aby prichádzalo k novému pochopeniu vzťahu človeka a prírody. Záver kapitoly tvorí predstavenie Františka z Assisi ako možného alternatívneho kresťanského vzoru pre vzťah k prírode.

Tretia kapitola monografie nesie názov *Prírodzený svet a úcta k životu v ekofenomenologickej reflexii* a je venovaná predstaveniu istého výseku z ekofenomenologickej problematiky, pričom hlavný dôraz kladie na skúmanie pôvodu globálnych environmentálnych problémov. Tie autorka kapitoly A. Javorská nachádza v spôsobe myslenia človeka a v jeho prístupe k prirodzenému svetu. Jej prvá podkapitola s názvom *Ekológia a fenomenológia v reflexii E. Koháka* predstavuje Kohákovu nadviazanie na Husserla a Patočku a Kohákovu videnie fenomenológie ako nástroja pre ekofilozofiu, pričom sa dotýka napr. otázok ako čo je prirodzený svet, čo je prirodzená skúsenosť a podobne. Druhá podkapitola sa venuje práve problému prirodzeného sveta u spomínaných autorov Husserla a Patočku, načrtáva pojem krízy, diferenciu ontického a ontologického poňatia tiaže, ľahkosti a podobne, aby sa autorka v tretej podkapitole nazvanej *Ekologická fenomenológia Erazima Koháka* vrátila opäť k jeho názorom na podstatu ekologickej krízy. V závere sa autorka zamýšľa nad úpadkom kultúry a rastom spotreby ako možnými zdrojmi ekologických problémov dneška.

Posledná kapitola s názvom *K východiskám nitrianskej školy kritického environmentalizmu* je venovaná environmentálnemu mysleniu predstaviteľov nitrianskej školy environmentalizmu. Venuje sa environmentálnemu antropocentrizmu Juraja Kučírka a predstavuje aj myšlienky Ivana Dubníčku, ktorý na Kučírkovo dielo nadviazal. Je členená na dve podkapitoly. V prvej s názvom *Kučírkov environmentálny antropocentrizmus* R. Šťáhel predstavuje Kučírkovu víziu prepojenia environmentálnej krízy s problémami sociálnej nerovnosti a útlaku. Kučírek nachádza principiálny problém v oboch ním identifikovaných smeroch environmentálneho myslenia, biocentrickom aj antropocentrickom, a hoci sa prikláňa k antropocentrizmu, vyžaduje jeho definovanie na novom základe, kde

špecifickému miestu človeka na svete musí zodpovedať aj miera jeho zodpovednosti za záchranu života na Zemi. Kučírek súhlasí s názorom, že environmentálna kríza je výsledkom krízy sociálnej a práve sociálne nerovnosti majú výrazný podiel na devastácii životného prostredia. Druhou podkapitolou s názvom *Dubničkov environmentálny pragmatizmus* autor poslednej kapitoly spomínanej monografie predstavil čitateľom názory ďalšieho predstaviteľa nitrianskej školy kritického environmentalizmu a priameho pokračovateľa Kučírkovho diela, ktorý nadviazal na jeho východiská a posunul myslenie nitrianskej školy ďalej. Dubničkovo prepojenie kulturologických, politologických a filozofických prístupov k problematike vyústilo v jeho myslení do tzv. environmentálneho pragmatizmu, pričom sám svoj postoj vymedzil ako antropocentrický. Podľa Dubničku treba hlavnú príčinu environmentálnej krízy hľadať hlbšie. On sám ju nachádza v evolučnej stratégii ľudstva, zameranej na kumuláciu a konzumovanie nadprodukcie.

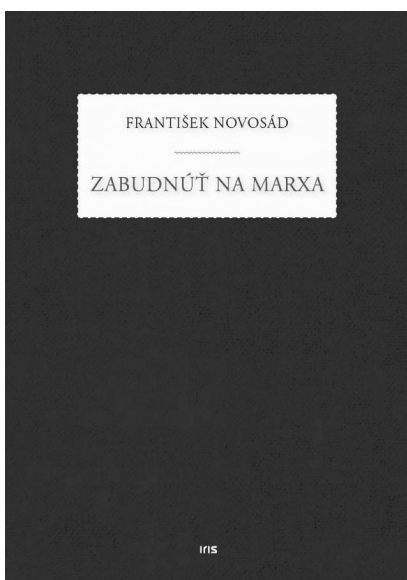
Svojím tematickým zameraním mimoriadne prínosná monografia, ktorá je čiastkovým výstupom grantu zameraného na filozofické prístupy k environmentálnej kríze, predstavuje v jednotlivých kapitolách niekoľko filozoficky zaujímavých koncepcií súvisiacich s reflexiou environmentalizmu a ekologickej krízy, pričom sa zameriava na také prístupy k téme, ktoré sú v slovenskom prostredí menej rozpracované. Škoda drobných stylistických a morfológických nedostatkov textu, ktorý zrejme neprešiel jazykovou korektúrou. Keďže každá kapitola má iného autora, vždy svojším štýlom ponúka čitateľom zamyslenie nad mnohorakosťou možností hľadania príčin súčasného stavu a prípadných východísk z neho.

Lenka Kocinová

Literatúra

- GUHA, R. (1996): Lewis Mumford, the Forgotten American Environmentalist: An Essay in Rehabilitation. In: D. Macauley (ed.), *Minding Nature: The Philosophers of Ecology*, New York: Guilford Press.
- HENČOVÁ, K. – JAVORSKÁ, A. – ŠTAHEL, R – ŠPIRKO, D. (2017): *Kapitoly z dejín environmentálneho myslenia*. Nitra: Univerzita Konštantína filozofa v Nitre.

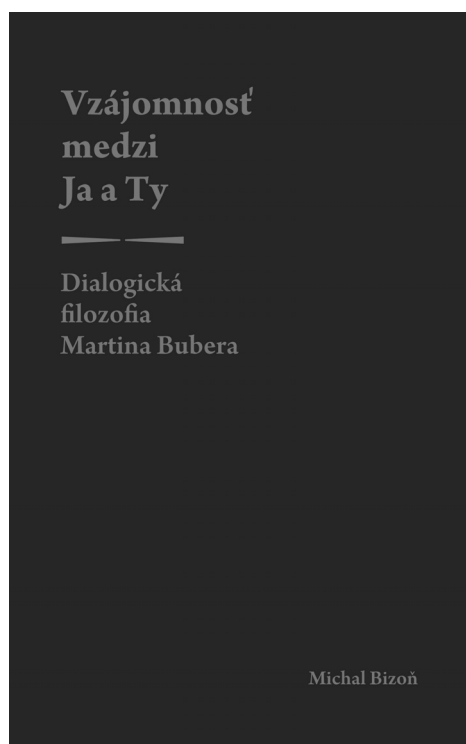
Lenka Kocinová
Katedra filozofie
Filozofická fakulta UKF v Nitre
Hodžova 1
949 01 Nitra
Slovenská republika
e-mail: lkocinova@ukf.sk

František Novosád: *Zabudnúť na Marxa.*

Bratislava: IRIS 2018, 207 s.

Dať zbohom Marxovi, zabudnúť naňho? Dá sa to vôbec vzhľadom na to množstvo autorov, ktorých inšpiroval, a kníh, ktoré boli o ňom napísané? Dá sa to vzhľadom na pozitívnu a negatívnu charizmu jeho ideí? Dá sa to vôbec čo už len vzhľadom na to, akú úlohu hralo v 20. storočí politické hnutie, ktoré do veľkej miery samo seba legitimizovalo odvolávaním sa na jeho dielo? Odpoveď je jednoznačná: áno, dá sa to. Na Marxa naozaj možno zabudnúť. Dnešnému svetu možno rovnako dobre porozumieť, resp. neporozumieť, aj bez odkazov na Marxove diela. Veď si predsa môžeme povedať, že Marx bol mysliteľom 19. storočia a odvtedy sa svet niekoľkokrát radikálne zmenil, a teda používať jeho dielo ako mapu, ktorá nás má zorientovať

v modernom svete, by znamenalo skoro to isté ako orientovať sa v dnešnom Paríži či Londýne podľa máp týchto miest z roku 1867. Ak je dnes čítanie Marxových textov pre niekoho povinnosťou, tak len pre historikov sociálneho a politického myslenia. Či jeho návrhy na porozumenie modernej spoločnosti budeme akceptovať alebo nie, je koniec koncov viac-menej záležitosťou osobného rozhodnutia. Nakoniec, Marx je len jeden z mnohých mysliteľov, ktorí sa pokúsili porozumieť svetu, a motívy, s ktorými pracoval, sa objavovali a objavujú aj v dielach iných autorov, dokonca aj takých, ktorých knihy nie sú súčasťou kánonu dnešných sociálnych vied. Skôr ako sa však rozhodneme na Marxa zabudnúť, mali by sme si položiť niekoľko otázok. Prvá otázka by sa mala týkať charakteru súčasnosti, jej povahy, jej hybných síl. Druhá otázka by sa mala orientovať na inventúru intelektuálnych nástrojov, pojmového aparátu, ktorý máme k dispozícii pre pochopenie sveta a doby, v ktorej žijeme. Tretia otázka by mala smerovať k odhadu tendencií budúceho vývoja. Zároveň by sme sa mali pýtať, do akej miery nám pochopenie minulosti môže pomôcť porozumieť súčasným trendom. Keď si položíme aspoň tieto otázky a pri hľadaní odpovedí na ne sa dokážeme zaobísť bez priamych alebo nepriamych referencií na dielo Karla Marxa, tak naňho pokojne môžeme zabudnúť. Ak to však nedokážeme, tak bude lepšie, keď si dielo Karla Marxa, alebo aspoň niektoré jeho rozhodujúce motívy, konkrétne pripomenieme, a to bez ohľadu na to, či s ním budeme súhlasiť, alebo nie.

Michal Bizoň: *Vzájomnosť medzi Ja a Ty. Dialogická filozofia Martina Bubera.*
Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave 2017, 178 s.

Kniha sa zaoberá filozofickým odkazom Martina Bubera, ktorý patrí k najznámejším a najvýznamnejším predstaviteľom *filozofie dialógu*. Monografia je zameraná na špecifický problém vzájomnosti ako podstatnej charakteristiky vzťahu Ja-Ty, koncept, okolo ktorého Buber rozvíja celé svoje myslenie a hľadá odpovede na otázky, ktoré s ním súvisia: *Ako je to so vzájomnosťou vo vzťahu človeka k rastline, zvierat'u, druhému človeku, umeleckému dielu alebo Bohu?, Ako je to s oslovením, odpoveďou a pôsobením?* Vzájomnosť je často diskutovaným problémom, ktorý je z hľadiska dôležitosti, ako aj nejasnosti takpovediac neopomenuteľným predmetom buberovských bádání. Prvé časti knihy sa preto venujú analýze tohto problému naprieč Buberovým dielom.

Záverečná časť prezentuje vlastné stanovisko k predmetnej problematike, ako aj súvislosť medzi vzťahom Ja-Ty, vzájomnosťou a tým, ako sa človek stáva sám sebou. Práca tak poukazuje na skutočnosť, že vzťah možno pokladať za konštitutívny princíp ľudského bytia. Kniha predkladá úzko vymedzený pohľad, ktorý však umožňuje porozumieť mnohým oblastiam Buberovho myslenia.